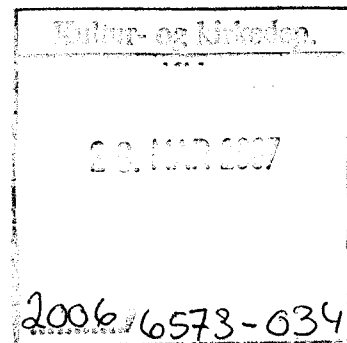

NORSK KULTURRÅD
Arts Council Norway

Kultur- og kirkedepartementet
Pb 8030 Dep
0030 OSLO

Deres ref.

Vår ref.
07/00504-5 MF 110.0

Dato
23.03.2007

Høring - Bibliotekreform 2014

Vi viser til høringsbrev fra departementet av 05.01.07 om utredningen "Bibliotekreform 2014".

Norsk kulturråd behandlet saken i møte 19.03.07 og oversender med dette vedlagte høringssvar.

Med hilsen

Ole Jacob Bull
direktør

Mari Finess
seksjonssjef

Vedlegg

Til Kultur- og kirkedepartementet

Høringssvar – ”Bibliotekreform 2014”

Norsk kulturråd har mottatt utredningen ”Bibliotekreform 2014” og gir med dette vårt høringssvar der vi legger mest vekt på kultur- og litteraturformidling i bibliotekene, som er vårt ansvarsområde i denne sammenhengen. Vi ser fram til en god videre dialog om disse spørsmålene, der den kompetansen vi forvalter, blir trukket aktivt inn.

1. Sammendrag

Norsk kulturråd kjøper hvert år inn ca. 500 000 enkeltteksemplar av bøker på norsk under de statlige innkjøpsordningene for litteratur. Norsk kulturråd er altså en leverandør av kunst og kultur til det norske folk. Bibliotekene har et tydelig og selvstendig ansvar for å følge opp med en aktiv formidling av samtidslitteraturen til sine mange brukere.

Vi tar til orde for et overordnet formidlingsprogram som gjelder alle bøker og alle bibliotek. Samtidig legger vi til grunn at innkjøpsordningene er kulturpolitisk velfungerende med et høyt kvalitetsnivå og lave administrasjonskostnader. Derimot er vi bekymret over den smuldrende entusiasme overfor innkjøpsordningene fra deler av bibliotek-Norge, og vi tar til orde for spesifikke tiltak som kan være med og rette på dette.

Etter vår vurdering burde Kultur- og kirkedepartementet i sitt mandat eksplisitt bedt utvalget om å vurdere de særskilte behov og problemer som kan knyttes til nynorskbrukernes situasjon. Vi er særlig urolige for de unge nynorskbrukernes tilbud og rammevilkår og peker på noen sammenhenger som bør følges opp kulturpolitisk. Dessverre tar utredningen heller ikke opp den rolle og betydning tegneseriene og de allmennkulturelle tidsskriftene spiller.

Vi savner også at utredningen mer presist følger opp sine mange leseverdige situasjonsanalyser. Dette gjelder ikke minst det viktige spørsmålet om hvilke former for konsolidering som er mest formålstjenlige for biblioteksektoren i den digitale hverdagen. Her støtter vi forslagene om en felles ABM-nettportal, en økt satsning på digitalisering av materiale i folke- og skolebibliotek og en bedre opplæring i å søke fram til slikt materiale.

Fra vårt ståsted er få litteraturpolitiske tiltak viktigere enn de som stimulerer leseinteressen blant barn og unge, særlig blant unge gutter. Denne utfordringen trenger mer enn tiltak for digital formidling. Først og fremst må bibliotekene oppleves som behagelige og trivelige steder å være også for disse aldergruppene, og med relevante medietilbud. Norsk kulturråd har vært med og støttet flere lesefremmende tiltak, og vi ønsker å utvikle denne satsingen videre.

2. Generelt

De mange bøkene som kjøpes inn for statlige midler under de ulike innkjøpsordningene for litteratur, videresendes i all hovedsak til folke- og skolebibliotek i Norge for utlån og andre typer formidling. Også en del skoler, sjømannskirker, universitet og ambassader i utlandet står som mottakere av bøkene. For alle disse er det en betingelse at bøkene tas imot, registreres og formidles av bibliotekfaglig personale.

For oss utgjør altså nettverket av folkebibliotek et distribusjonsapparat for kulturfondbøkene og andre bøker som Norsk kulturråd er med og finansierer utgivelsen av. Samtidig er det åpenbart at bibliotekene er en viktig arena for litteraturformidling. Av hensyn til den betydelige satsingen av offentlige midler på innkjøpsordningene, og den betydning disse ordningene har for norsk skriftkultur i det hele, legger vi stor vekt på at bibliotekene tar det ansvaret som følger med å motta de innkjøpte bøkene og formidle samtidslitteraturen til sine mange brukere.

3. Mangel ved mandatet

Vi har merket oss at det mandatet som ble gitt fra Kultur- og kirkedepartementet 16.6.2004 er mangelfullt på minst ett sentralt punkt. Utvalget er ikke eksplisitt bedt om å vurdere de særskilte behov og problemer som kan knyttes til nynorskbrukernes situasjon. I den kulturmeldingen som Stortinget behandlet bare et par måneder før mandatet ble gitt, var det et bærende poeng at nynorsk skriftkultur skal styrkes systematisk i tiden fram til 200-årsjubileet for Ivar Aasens fødsel i 2013. Et bredt flertall i Stortinget sluttet seg til dette. Da burde dette perspektivet vært inkludert i mandatet. Etter vår mening ville det også vært mulig for utvalget å tolke mandatet slik at det ble rom for å drøfte disse spørsmålene. Norsk kulturråd peker i denne høringsuttalelsen derfor også på noen få sider av denne saken.

4. Litteraturformidlingens betydning

Norsk kulturråd er glad for at utredningen tar så sterkt tak i bibliotekenes formidlingsansvar. Det har ofte vært rettet kritikk fra bibliotekhold mot Kulturrådet for at vi ikke har stilt midler til disposisjon for å presentere kulturfondbøkene overfor publikum. Søknader fra bibliotekhold om midler til å utvikle nye metoder for formidling og til litteraturarrangement i bibliotekene har imidlertid alltid blitt støttet fra Kulturfondet.

Det som ikke har vært til stede, er et overordnet formidlingsprogram som gjelder alle bøker og alle bibliotek. Derfor vil Kulturrådet gjerne være en samarbeidspart i det foreslåtte programmet for litteraturformidling. Vi tror at den kompetansen vårt fagutvalg og vår administrasjon representerer, kan ha mye å tilføre dette arbeidet. I et slikt formidlingsprogram er det svært viktig at ansvar tydeliggjøres og plasseres.

Vi har i seinere tid gitt støtte til flere større formidlingsprosjekter. Vi vil særlig nevne ett slikt prosjekt som vi har store forventninger til. Sammen med ABM-utvikling har Norsk kulturråd gått inn for å kjøpe rettighetene til det britiske, nettbaserte formidlingskonseptet www.whichbook.net. På norsk vil dette hete www.ønskebok.no, og det åpnes for ungdoms nettsøk høsten 2007. Hovedbestanden i basen vil være kulturfondbøker for ungdom (13-19 år), og bokvalg på nettet vil føre brukeren direkte til nærmeste bibliotek som har boka til utlån. Bøkene indekseres av et førtitalls utvalgte bibliotekarer som gjennom prosjektet har deltatt i et kompetanseutviklingsprogram innenfor barne- og ungdomslitteraturen.

5. Sterkere innkjøpsordninger

Et godt og variert tilbud av bøker er viktig for at barn og ungdom skal finne bibliotekene attraktive som et sted der de kan søke kunnskap og opplevelse. Norsk kulturråd støtter derfor forslaget om å opprette nye innkjøpsordninger for dataspill og film på DVD.

Tegneseriene er en uttrykksform som vi gjennom målrettet arbeid har støttet aktivt. Det arbeidet høster publikum nå fruktene av ved at tegneseriene utvikles i nye retninger og formater, for flere og større lesergrupper. Dessverre mangler utredningen en nærmere omtale av tegneseriens rolle i mediebildet og betydning i lesestimuleringstiltak.

Også allmenntidsskriftenes plass i bibliotekene forbigås i utredningen. Opplysninger vi har mottatt fra Norsk Tidsskriftforening, viser at svært mange bibliotek har sagt opp sine tidsskriftabonnement de siste årene, angivelig for å spare penger. I vår budsjettøknad til Kultur- og kirke departementet for 2008 har Norsk kulturråd foreslått en ny selektiv innkjøpsordning for kulturtidsskrift, der 16-17 tidsskrift automatisk skal gå til 500 bibliotekenheter.

Generelt er modellen med innkjøpsordninger kulturpolitisk velfungerende med høyt kvalitetsnivå og lave administrasjonskostnader. Norsk kulturråd er bekymret over den smuldrende entusiasme overfor innkjøpsordningene fra deler av bibliotek-Norge. Med mange gjøremål og pressede budsjettammer kan dette være forståelig, og manglende bibliotekfaglig kompetanse i mange bibliotek gjør ikke situasjonen lettere. Noen akseptabel situasjon er dette imidlertid ikke. Det hviler et tungt ansvar på bibliotekeneierne for at bibliotekene gjør det som må kunne forventes av dem. Både kommuner og fylker har en viktig rolle å spille i norsk kulturpolitikk for at offentlige kulturmidler både skal nå bredt ut og sikre rammevilkårene for profesjonell kunst. Ingen kan fraskrive seg dette ansvaret.

Norsk kulturråd mener det er svært viktig å sikre og styrke legitimiteten til systemet med innkjøpsordninger. Systemet sikrer en bredde av nyskrevet kvalitetslitteratur som mange land misunner oss, og det er svært billig å drive i forhold til ringvirkningene. Samtidig som vi hele tiden ser etter mulige forbedringer i systemet, ønsker vi å bidra til et positivt engasjement rundt både ordningene og de forfatterne og bøkene som fyller dette systemet. I samarbeid med ABM-utvikling planlegger vi derfor tiltak for å motivere bibliotekene til mer bruk av innkjøpsordningsbøkene i deres eget formidlingsarbeid. Et motivasjonsseminar på Bibliotekdagene 2008 markerer begynnelsen på dette arbeidet.

Parallelt med dette må forslagene i utredningen om å utvide de eksisterende innkjøpsordningene for bøker følges opp. De siste årene har brakt flere positive endringer.

For 2007 har Kulturrådet mottatt 1 mill kr til å utvide innkjøpsordningen for faglitteratur for barn og unge til inntil 25 titler, mot 20 titler i dag. Vi har også fått 1 mill kr til utvidet innkjøpsordning for oversatt skjønnlitteratur. Denne utvidelsen betyr at vi kan kjøpe inn inntil ti flere titler, slik at ordningen kommer opp i inntil 75 titler i 500 eksemplarer. Dette er særlig viktig fordi oversettelsene er blitt spesielt utsatt med den nye bokavtalen. Det skyldes både at publikum foretrekker norske bøker av kjente forfattere, eventuelt å lese bøkene på originalspråket, at mange av de utenlandske forfatternavnene er ukjente i Norge, og at avisene i liten grad anmelder oversatte bøker. Denne situasjonen gjør innkjøpsordningen enda viktigere, og en utvidelse til inntil 100 titler vil gi en god bredde i utvalget i bibliotekene.

Den selektive innkjøpsordningen for sakprosa som ble opprettet i 2005, har vist seg å være viktig for bibliotekene og forfatterne, men den er såpass begrenset at den gir forlagene liten forutsigbarhet. Slik sett har den til nå ikke stimulert til større satsning og bedre forlagsarbeid med sakprosaen. En utvidelse fra dagens nivå med 50 titler til om lag 75 titler vil redusere denne usikkerheten noe.

6. Konsolideringens utfordringer

Norsk kulturråd ser behovet for sterke folkebibliotek med åpningstider tilpasset lokalsamfunnet, tilstrekkelig antall ansatte med høy kompetanse og med utvidede åpningstider i forhold til hva mange mindre bibliotek i dag kan tilby. Disse basisfunksjonene må oppfylles for at selve formidlingen av mediebestanden fullt ut kan realiseres. Utredningen foreslår derfor at dagens bibliotekressurser samles i større enheter for å øke antall ansatte pr. enhet. Samtidig er utredningen utydelig i spørsmålet om bortfall av enheter med mindre enn fem årsverk kan bety at det vil finnes kommuner uten bibliotektilbud overhodet. Vi antar at det kan finnes flere løsninger på dette problemet.

Norsk kulturråd ser store utfordringer i oppfølgingen av utredningen når det gjelder behovet for å utvikle kompetanse og tilføre større bibliotekenheter mer samfunnsansvar på den ene side, og publikums behov for nærhet til bibliotek med brukervennlige åpningstider og en tilfredsstillende bokbestand, og publikums økende interesse for faglig spisskompetanse på ulike emnefelt.

Med utgangspunkt i den bredden av kunst- og kulturtilbud som Norsk kulturråd er med og finansierer og utvikler, vil vi understreke at det samlede kulturmiljøet i mange kommuner allerede er ganske svekket. De gapende hullene som allerede finnes i mediebestanden i mange bibliotek, fylles ikke bare med noen kommunaløkonomisk gode år.

Den modellen for konsolidering som foreslås i denne utredningen, minner mye om den sammenslåingen av museer innenfor et geografisk begrenset område som har vært gjennomført de siste årene. Geografi bør ikke være eneste faktor i dette spørsmålet, og gir ikke nødvendigvis samme effekt og resultat innenfor bibliotek-Norge. Utredningen gjør grundig rede for mange utviklingstrekk som kan peke i retning av andre og flere løsninger i den digitale hverdagen. Vi savner at det trekkes flere kulturpolitisk offensive konklusjoner på bakgrunn av disse analysene, og deltar gjerne i videre diskusjoner om disse spørsmålene.

7. Viktige gruppers behov

I vår uttalelse fra 2002 om forslag til endring av bibliotekloven la Norsk kulturråd stor vekt på det fysiske biblioteket som møteplass for barn og ungdom og publikum med minoritetsbakgrunn. I uttalelsen pekte vi på at barn og unge er en prioritert målgruppe for bibliotekene: "Kulturrådet er derfor særlig opptatt av å sikre deres tilbud. For det første er denne målgruppens mobilitet lav, og deres bibliotekbruk står og faller med fysisk nærhet og tilgjengelighet. For det andre bør biblioteket spille en aktiv part i barns kulturelle hverdag, ikke bare som leverandør av vokseninitierte aktiviteter, men også som et sted de selv kan oppsøke uten voksne. [...] Bruken av mobile tjenester kan kanskje i noen grad supplere bibliotekets utlånstjeneste, men ikke biblioteket som møtested."

I lys av det nevnte manglende elementet i mandatet vil vi ved denne anledningen framheve noen særtrekk ved forholdet mellom bibliotek og unge nynorskbrukere. Utredningen viser at det er 865 folkebibliotekavdelinger i landet. På ti år har kommunene lagt ned 40 % av filialene. Kommuner med mindre enn 30 000 innbyggere har i gjennomsnitt to bibliotekavdelinger. Nynorskkommunene utgjør 25 % av alle kommunene, men ingen av dem har over 20 000 innbyggere. Det typiske for nynorskkommunene i landet er altså to bibliotekavdelinger. Om lag en firedel av folkebibliotekavdelingene ligger dermed i nynorskkommuner. Mange av disse kommunene legger vekt på å fremme bruken av nynorsk. Da blir vilkårene for litteratur på nynorsk og tilbudet av litteratur på nynorsk i bibliotekene viktig. Hva man bør gjøre kultur- og bibliotekpolitisk i denne situasjonen, bør altså vurderes nærmere.

Utredningen refererer undersøkinger fra 2006 som viser at sju av ti under 20 år bruker folkebibliotekene til egen læring, og at så mye som tre av ti 10- og 11-åringer bruker bibliotekene til lesing og skolearbeid. Utvalget peker på at særlig for mindre bibliotek utgjør

bøkene fra innkjøpsordningene en stor del av tilveksten i bokhyllene. Kombinert med det vi vet om forholdet mellom bokmål- og nynorsk-bøker i de dominerende innkjøpsordningene, tyder da mye på at nynorskbrukerne blant disse ikke finner det de trenger i bibliotekene. Dette spørsmålet peker ut over det rent bibliotekpolitiske, men løsningene må henge sammen.

8. Økt bruk av bibliotekene

Fra vårt ståsted er få litteraturpolitiske tiltak viktigere enn de som stimulerer leseinteressen blant barn og unge, særlig blant unge gutter. Denne utfordringen trenger mer enn tiltak for digital formidling. Først og fremst må bibliotekene oppleves som behagelige og trivelige steder å være også for disse aldergruppene, og med relevante medietilbud. Norsk kulturråd har vært med og støttet flere lesefremmende tiltak, og vi ønsker å utvikle denne satsingen videre.

Norsk kulturråd gir sin støtte til utredningens forslag om en felles ABM-nettportal, økt satsning på digitalisering av materiale i folke- og skolebibliotek og bedre opplæring i å søke fram til slikt materiale. Spesielt har elever og studenter behov for det som tidligere ble kalt "det sømløse bibliotek", men som i utredningen kalles Norgesbiblioteket. Der brukerbehov kolliderer med rettighetshaveres krav på kompensasjon for bruk av digitalisert materiale, er det en selvfølge at rettighetslovgivningen må gå foran, og at det må finnes fram til tydelige og rettferdige løsninger, for eksempel i form av lisensavtaler.

Publikum trenger en mest mulig aktiv litteraturformidling fra bibliotekene. Økt bruk av bibliotekene og økt publikumsbesøk er med og gjør bibliotekene til de viktige kulturinstitusjonene de må være for at den nasjonale kulturpolitikken skal lykkes. Vi tror dette er blant de viktigste forutsetningene for at den digitale delen av bibliotekpolitikken også skal lykkes.